

Çevre*

Stephen Davies**

Modern siyasî söylemde “çevre”, iktisadî büyüme ve onun maliyetleri gibi meseleleri, yani nüfus artışını, kirliliği takip eden sorunları, tabii dünyanın korunmasını ve sınırlı/sonlu tabii kaynakların idaresini de içeren sorunlar demetinin tamamını ifade eden bir terimdir. Son yıllarda bu sorunlar, “yeşil siyaset”in ana temaları hâline gelmiştir; bu hareket, bugün, tek gerçek siyasî sorunun modern sınılaşmeciilik tarafından tabii çevrenin tahrip edilmesi şeklindeki bir zannı kabul eden siyasî bir harekettir. Son yıllarda çevresel bozulma ve sera etkisine (yeryüzünün ve alçak hava tabakalarının ısınmasına) gösterilen ilgi “yeşil” partilerin desteğinde bir artışa sebep olmuş ve birçok ülkede çevre sorunlarını siyasî gündem konularının arasına dahil etmiştir.

“Yeşil” hareket geleneksel olarak sol düşünceye dayandırılır; ama bu, son derece basit ve yanıltıcıdır. Yeşil hareketler, eko-federalcilerden anarşist komünistlere kadar, hayli geniş bir siyasî yelpazeyi içinde barındırır. Bunları birleştiren şey, ister sosyalist isterse kapitalist olsun, modern sınılaşmeci toplumun uzun veyahut da orta vâdede varlığını sürdürmeyeceği düşüncesidir. Çünkü, onlara gö-

re, modern sınılaşmeci toplum, sınırlı tabii kaynakların sürekli tüketimini gerektirmekte ve bunun sonunda da dünyaya ait ekosistem zarar görmektedir; öyle ki, eğer verilen bu zarar kontrol edilmezse, genel bir ekolojik yıkıma/felâkete ve insan toplumunun çöküşüne sebep olacaktır. Bu çevre sorunlarıyla ilgilenmek için birçok önlem önerilmektedir. Bunlardan bazıları sınırlı ve somuttur; özel araçların görünüşte azaltılması gibi. Bazıları ise daha kapsamlıdır; geleneksel olarak tanımlanmış iktisadî büyümenin terk edilmesi gibi.

Muhafazakârların ve klâsik liberallerin yeşil hareketler ile onların gündemlerinin artışına yönelik tepkileri karışık olmuştur. Bildik tepki, yeşil hareketlerin hem programlarını hem de tahlillerini *acımasızca* (???) eleştirmek olmuştur. Tüketim ve enerji kullanımında azalışı, iktisadî büyümenin sona ermesinin ferdî hayat tarzlarında köklü değişimleri ve hatta -uç şekliyle- sınılaşmeciiliğin sona erdirilmesini talep eden programlar, değişik gerekçelere dayalı olarak saldırıya uğramıştır.

İlk önce, yeşillerin detaylı politika önerileri, insanların özel hayatlarının değişik yönlerini düzenleme ve kontrol etme ihtiyacından dolayı, pratikte totaliter bir devletin ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Araba kullanımları üzerindeki sınırlandırmalar gibi ön-

** Manchester Politechnic, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

lemler, fertlerin tercihini ve hür iradesini kesinlikle sınırlandıracaktır. İkincisi, yeşil hareketler veya bu hareketlerin bir kısmında tam bir irrasyonelizm ile bilim ve akla düşmanlık belirgindir; oysa, sırt çevrilen bu değerler, sıradan insanlara fevkalâde faydalar sağlamıştır. Aksine, çevreci hareketlerde faşist öğretilerle korkunç benzerliklere sahip mistisizm ve ilkelik kültü vardır. En ciddî tepki/muhalefet; çevresel politikaların pratik etkilerinin dünya nüfusunun hatırı sayılır ölçüde büyük bir kısmının zahmetli işlere (*drugery*) ve yoksulluğa dayalı bir hayata mahkûm olacağını; çünkü, iktisadî büyümenin, bu insanların hayat şartlarını iyileştirebilmelerinin yegâne yolu olduğunu ileri sürmüştür. Yeşil fikirler, zengin orta sınıf Batılılaşmacılarının kendi zevkine düşkün fantezileri olduğu gerekçesiyle mahkûm edilmektedir. Daha kötüsü, sınıflaşmacılığın, *esasında*, ortadan kaldırılması gerektiği şeklindeki köktenci yeşillerin fikirleridir. Bu, dünyanın bugünkü nüfusunun % 75'inin doğrudan ölümüne yol açacaktır. Bu insanlar, hayvan veya çevre sevgisinden ziyade insanoglu ile ilgili husumet tarafından motive edilmekle suçlanırlar.

Yeşillerin temel tahlili de saldırıya uğramıştır. Simon gibi yazarlar, tabii kaynakların pek çok yeşil tahlilin ortaya koyduğundan çok daha fazla olduğunu; ve dünyanın, önemli bir çevresel zarara yol açmaksızın, bugünkünden çok daha fazla nüfusu besleyebileceğini/destekleyebileceğini iddia etmektedir. Roma Kulübü gibi teşkilâtların kullandığı bilgisayar modelleri, yanlış ve kendi istediğini yerine getiren modeller olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir; çünkü, ilk (başlangıçtaki) parametreler ve varsayımlar kaçınılmaz olarak istenen sonucu/çıktıyı verdi. Bu, GIGO'ya (palavralardan palavralara) ilişkin klâsik bir olguydu.

Esas olarak klâsik liberallerden gelen daha ılımlı bir tepki, ormansızlaşma, türlerin yok

olması, yaygın toprak erozyonu gibi şiddetli çevresel zararlarla ilgili gerçeği kabul etmek olmuştur; ne var ki, bu tepkiyi verenler, sözü edilen sorunların önlenabilir sorunlar olduğunu ve hakikaten sadece piyasa mekanizmalarının kullanımıyla önlenebileceğini iddia etmişlerdir. Çok detaylı bir şekilde Stroup tarafından geliştirilmiş bu iddianın muhakeme tarzının birkaç yönü vardır. Nüfus artışı sorununun veya, daha açık konuşmak gerekirse, nüfus artış oranının yüksekliğinin, iki misli bir çözümü de içinde barındırdığı kabûl edilmektedir: Zenginlik ve kadınların hürriyetine kavuşması. Ampirik deliller ve Becker gibi iktisatçıların teorik modelleri, gelirlerin artmasıyla birlikte, yaşlılıkta işgücü ve sigorta olarak işlev görmediği için çocuk sahibi olma ihtiyacının azaldığını; çünkü çocukların maliyetinin (özellikle fırsat maliyetinin) hızla arttığını ortaya koymaktadır. İktisadî büyümenin sonucu, netice itibarıyla doğum oranındaki bir azalışı beraberinde getirmektedir. Bir piyasa ekonomisinin işgücü için talepleri, işgücü piyasasına katılan kadınların artmasına, kadınların daha fazla otonom (özerk) ve sürekli hamile olarak geçen bir hayata tahammül etmeye daha az istekli olmalarına sebep olur.

İkinci temel mesele, piyasaların, fiyatların ve mülkiyet haklarının sonlu/sınırlı kaynakların aşırı kullanımını engelleyebilecek yegâne mekanizmayı sağladığını iddia etmektir. Kaynaklar daha kıt hâle geldikçe, bu kaynakların fiyatları artacaktır. Bu da tüketimi azaltacak ve alternatif kaynakları aramayı teşvik edecektir. Dolayısıyla, yenilenebilir (*renewable*) enerji kaynakları, bu kaynakların maliyetleri kritik bir düzeyin üstüne çıkınca varlığını sürdürebilir hâle gelir. Fiyat sisteminin etkisi de kaynakların uzun vâdeli korunmasını teşvik etmesidir; çünkü, kaynakların korunması, sermayenin getirisini artıracak ve kaynakları koruyanların bundan zevk almasını ga-

ranti edecektir. Bu, bir de miras bırakılabilir mülkiyet haklarıyla ilişkilendirildiği zaman; piyasa, nesiller arası haklar, meselâ, bugünkü nesillerin herhangi bir kaynak stokunu aşırı tüketmeyip de gelecek nesiller için koruması sorununu çözecektir.

Bu, bizi, mülkiyet haklarıyla ilgili iddia-
daki en iyi bilinen unsurun, mülkiyet hakla-
rının “orta mallar sorunu”na çözüm olarak
görülmesine götürmektedir. İktisadî teori,
eksik mülkiyet hakları veya mülkiyet hakları-
nın olmamasından dolayı, bir kaynağa ser-
best ulaşımın var olduğu bir yerde kaynakla-
rın aşırı tüketileceğini tahmin etmektedir.
Hardin’in makalesinde bu durumun klâsik
ifadesi, ortak mera alanlarıyla ilgilidir. Bu
alanın, aşırı tüketilmemesinde kamusal bir
yarar vardır. Ne var ki, eğer bir kimse bir ke-
çi yerine iki keçi otlatırsa, fayda (iki kat daha
fazla süt, et ve deri), sadece bir fert için söz
konusu olur ve ferdin elde ettiği fayda hiç de
küçümsenecek bir fayda olmaz. Maliyet (çok
fazla otlatma), herkes tarafından paylaşılır;
böylece, aşırı keçi otlatan kimsenin katlana-
cağı maliyet önemsiz denecek kadar az olur.
Netice itibarıyla; herkes, kaynağın kullanı-
mındaki payını artırarak kendi menfaatini en
çoklaştırmak (maksimize etmek) için bir teş-
vike sahiptir; ve kaynak, aşır kullanır veya
tahrip edilir. Bu süreç, bugün, tropikal yağ-
mur ormanlarında yaşanıyor. Bu durumda
sınırlamaya başvurmak yararsızdır; çünkü
her aktör, diğer aktörlerin de kendilerini sı-
nırlayacaklarından emin olamaz. Eğer bir
kimse bunu yapar diğerleri yapmazsa, bu
kimse kayba uğrar; sonuçta, hiç kimse, ken-
disini kaynakları aşırı tüketim konusunda sı-
nırlamaz. Bu, “mahkûmlar ikilemi”yle ilgili
sorunların daha geniş boyutlu bir misâlidir.
İşleyebilmiş tek çözüm, kaynaklar üzerindeki
tam mülkiyet haklarının tesis edilmesidir;
öyle ki, bu haklar, malike başka kimselerin o-
nun mülkünü kullanmalarına mani olma gibi

hayatî bir yetki/güç verir. Bunun günümüz-
deki misâli, Afrika fillerinin durumudur; Do-
ğu Afrika’da filler yok edilmek için avla-
nıyorken, mahallî toplulukların sürüleri için
mülkiyet hakları verilmiş Zimbabve’de fille-
rin sayısı artıyor.

Bu iddianın üçüncü boyutu, kamu tercihi
tahlilini koruma konusuna uygulamasıdır.
Buna göre; kaynakların piyasa mekanizması-
yla değil de siyasî süreçle tahsis edildiği yer-
lerde çok sayıda faktörün, daha kötü ve aşırı
kullanım sorunlarına yol açacağı ileri sürül-
dü. Bu sonucu üreten faktörler arasında in-
sanları kısa vâdeli kazançlarını en çoğa çıkar-
maya sevk eden siyasî yardımların belirsiz-
liği, siyasetçileri uzun vâdeli sürdürülebilir
kullanımlar yerine kısa vâdeli kazançlarını en
çoğa çıkarmaya sevk eden siyasetin kısa sü-
reyi dikkate alan yapısı ve siyasetin teşkilât-
lanmış özel menfaat gruplarını kayırma eğili-
mi gibi konular yer almaktadır. Bu durum,
ABD’de feci bir su kullanma politikasına yol
açmıştır; öyle ki, batıdaki hemen her nehir
üzerine barajlar inşa edilmiş ve sular Güney
Kaliforniya’nın siyasî olarak güçlü çiftlikleri-
ne yönlendirilmiştir. Bu tahlil, ampirik ger-
çekler tarafından desteklenmektedir; Batılı
karma ekonomilerde çevre sorunları olmasa
na rağmen bu sorunlar, Sovyetler Birliği ve
onun uydusu olan devletlerde vuku bulmuş
olan felâketlerle karşılaştırıldığında, hiçbir
şey mesabesinde değildir.

Buraya kadar sözünü ettiğimiz piyasa çev-
reciliği, bazı soru(n)lar üzerine belirli politi-
ka önerileri de oluşturmaktadır. Trafik sıkı-
lığı sorununun, yol alanının kullanım es-
nasında bedava olmasından kaynaklandığı ka-
bül edilmektedir; çözüm, yol kullanımını fiyat-
landırmanın bazı biçimleridir. Nükleer güç;
iktisadî olarak rasyonel herhangi bir kim-
senin, yüksek atık maliyetleri (atık imhası ve
iş bitmiş istasyonlar sorunu) ile nükleer sant-
rallerin içerdiği risklere karşı yaptırılacak si-

gortaların aşırı/fahiş maliyetinden dolayı, bugünkü şartlarda kullanmayacağı kanıtlanabilecek bir sistem değildir. Bu, piyasa olgusunun başka bir yönünü ortaya koymaktadır; piyasalar, hem herhangi bir etkinliğin tehlikelerini hem de muhtemel değiş-tokuş (*trade-off*) faydalarını hesaplamaya katabilir: Eğer nükleer enerjinin faydaları yeterli olsaydı, potansiyel sigorta maliyetleri kabûl edilebilir olacaktı. Gerçekte ise durum böyle değildir.

Yukarıdaki iddialar, esas itibariyle, klâsik liberaller tarafından ileri sürülmüştür. Bazı kimseler, çoğunlukla muhafazakârlar, daha ileri giderek, yeşillerin iddialarının önemli bir kısmını kabûl ederler. Stephen Clark, hem hayvan haklarının hem de ekosferin bir anlamda tek bir varlık olduğu şeklindeki "Gaia" hipotezinin gerçek olduğunu iddia etmiş, klâsik bir liberaldir. Clark, durumun tañamen yukarıda betimlediği gibi olduğunu iddia ediyor olsa da, bazı muhafazakârlar daha da ileri gider. Aktif bir siyasetçi olarak Waldegrave, hem geleneksel iktisadî büyümenin hem de bir ideoloji olarak muhafazakârlığın çevrecilikle tabî bir uyuma veya benzerliğe sahip olduğunu iddia etmiştir. Bu, Burke'nin her neslin hem geçmiş hem de gelecekle bir mukavele yapmış olduğu şeklindeki vurgusu gibi, aslında çevresel bir cilâ işlevi gören daha geleneksel muhafazakâr bir iddia olarak akla yatkındır. Southey, Weaver ve Kirk gibi çok sayıda başka düşünür, siyasetin temel gayesi olarak iktisadî büyümeye karşı bir sav ileri sürmüştür. J. S. Mill'in kararlı durum

(*steady state*) veyahut da serbest ve çevreye duyarlı iktisadî bir sistemle ilgili bir model için bir zemin sağlayan vardiya/dönüşümlü ekonomi kavramına bir ilginin varolduğu görülmektedir. Şehirciliğe ve sanayie düşman, ilerleme ve bilim konusunda şüpheli olan muhafazakâr bir düşünce geleneği vardır; öyle ki, bu gelenek, iktisadî liberalizm sayesinde gizlenmiştir. Ama bu geleneğin hassasiyetleri, siyasette önemli bir yere sahip olan bir kimsenin sosyalizme karşı mı yoksa onun yanında mı yer aldığı sorununun dışında, başka sorunları da pekâlâ gündeme getirebilir.

Okuma Listesi

Hardin, G., "Tragedy of the commons", *Science* 1968, 162: 143-8.

Hardin, G. ve J. Baden, *Managing the Commons*, San Francisco, CA, W. H. Freeman, 1977.

Simon, J., *The Ultimate Resource*, Princeton, NJ ve Oxford, Princeton University Press ve Martin Robertson, 1981.

Stroup, R. ve J. Baden, *Bureaucracy Versus the Environment*, Ann Arbor, MI, University of Michigan Press, 1981.

* "Environment", *A Dictionary of Conservative and Libertarian Thought*, ed., N. Ashford ve S. Davies (Routledge: London, 1991): 80-84.

Çeviren: Yusuf Şahin